

Joan COROMINES (2014). *Itineraris. Excursions a la recerca de la paraula viva*. Barcelona: Ara Llibres; Ajuntament de Barcelona, 607 p. Pròleg i edició de Josep Ferrer i Joan Pujadas.

És prou coneguda l'afició excursionista de Joan Coromines. Més que un lleure, les caminades del filòleg van ser, sobretot, activitats de recerca toponomàstica al llarg i ample dels Països Catalans en la perspectiva de formar el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (1980-2001, 10 v.) i l'*Onomasticon Cataloniae* (1989-1997, 8 v.). En altres obres anteriors a les dues esmentades, Coromines havia evocat, una i altra vegada, un gran nombre de les seves caminades pel nostre país. Van ser moltes, les excursions? Com es portaven a terme? Els àmbits recorreguts, van abastar la totalitat del país? L'obra de la qual ara dono notícia, editada per iniciativa de la Fundació Pere Coromines, respon aquests interrogants i molts altres.

En efecte, el llibre titulat *Itineraris*, amb l'afegit d' *Excursions a la recerca de la paraula viva* posat pels editors, reproduïx el registre exacte i exhaustiu de les excursions efectuades pel protagonista mateix. El més possible és que a Joan Coromines no se li acudís, ni de lluny, que les 1.384 quartilles del manuscrit amb la descripció de totes les seves sortides d'estudi arribessin un bon dia a la impremta. És més aviat en ordenar aquell gavadal de notes, en compliment de l'escrupolosa disciplina de recerca que s'autoimposava, com va suggerir, sense gairebé adonar-se'n, la publicació actual. Va ser a final d'any de 1972, immers de ple en la redacció del *Diccionari* i de l'*Onomasticon*, quan va afegir una "Nota" informativa molt breu a les notícies i les referències de les 1.113 sortides, efectuades des d'octubre de 1923, les quals anomena "Itineraris" de manera expressa. És la nota que enceta l'obra actual, a la p. 17. A més a més, informa de l'existència d'una llista numerada d'excursions al capdavant de les seves agendes personals. Amb les indicacions d'aquella nota, els editors han pogut confegir de millor manera la recopilació.

En el cos principal del llibre es reproduïxen les descripcions dels quatre-cents cinquanta-set itineraris que van des de l'efectuat a Vallfornés el 13 d'octubre de 1923, el primer, fins el que va portar Coromines fins al serrat d'Ocata el 4 d'abril de 1954. Pel desenvolupament dels textos, aquest itineraris es poden dividir en dos grups. El que va des de l'inicial fins al 215, recorregut el 4 de març de 1934, és el més voluminós [p. 19-

523], atesa la prolixitat de detalls amb els quals es descriuen. Com justament observen els curadors, es tracta “d’una mena de notes de viatge i, per tant, un excel·lent exemple de la literatura de viatges”, en les quals “el fort estil personal de Coromines ho acaba impregnant tot” [p. 13]. Les vicissituds de la sortida, els fastos i els nefastos, són explicats amb pèls i senyals, sense estalviar l’evocació dels estats d’ànim que havien suscitar a l’autor. A títol d’exemple de la qualitat narrativa, llegiu l’itinerari seguit els dies 7, 8 i 9 de desembre de 1923 des del santuari del Paller de Dalt (Bagà) fins a Toses, bo i passant pel cim del Puigllançada, i un descens accidentadíssim pel barranc del Rigart des del pla d’Anyella, amb nit al ras inclosa, sobre un parell de pams de neu.

Els itineraris del 216 al 457 són descrits telegràficament, en tres o quatre línies a tot estirar: l’objectiu principal, les etapes significatives, l’altura màxima assolida i les dates de l’excursió. És per això que aquest segon grup de sortides s’enllesteix en poques pàgines, de la 523 a la 556. Cal remarcar que si en el primer grup hi consten algunes excursions efectuades fora dels Països Catalans, al Llenguadoc, als Alps i a la serralada Central ibèrica, fetes en ocasió d’estades d’estudis a Montpeller i a Madrid, en aquest segon grup encara sovintegen més. Hi trobareu itineraris pels Andes meridionals, entre Argentina i Xile, per Mèxic, així com una bona colla fets als Estats Units, tots els quals s’expliquen per les activitats docents de Coromines a Amèrica durant l’exili forçat pel desenllaç de la Guerra Civil.

Als itineraris, descrits amb major o menor extensió, com ja he explicat, segueix la “Llista numerada d’excursions” elaborada pel mateix Coromines i registrada a les pàgines finals de les seves agendes. A més a més dels 457 primers itineraris, també consten els objectius i la data de 875 més, numerats de 458 a 1.332. El darrer de tots és una pujada a l’Aiguadassí, des d’Aigüestortes, el primer d’agost de 1979. L’obra es clou amb una relació dels companys de Joan Coromines en les primeres 215 excursions. El més sovint sortia sol, però no faltaven les ocasions en què feia colla amb un o més excursionistes. La relació de participants queda anotada a cadascuna d’aquelles sortides de joventut. Els curadors han afegit una breu notícia biogràfica de cadascun. Llàstima, però, que per a diverses persones només en vagi deixar citat el primer cognom, amb la qual cosa ha fet gairebé impossible la seva correcta identificació. En qualsevol cas, entre els companys de Coromines he reconegut diversos socis de l’aleshores *non nata* SCG: Josep M. Batista i Roca, Pere Blasi i Maranges [no pas “i Vallespinosa”, com posa a la nota], Josep M. de Casacuberta i Pau Vila. Tot i haver d’afegir més planes a un volum ja prou gruixut, un índex toponímic complet, així com un mapa de síntesi de la localització dels itineraris efectuats per terres catalanes, hauria facilitat la seva consulta detallada.

I, per acabar, ¿quina podia ser la finalitat d’aquestes narracions escrites de les excursions de Joan Coromines, que ell mateix va reunir sota el títol general d’*Itineraris*? Cap al final de la seva vida, havia comentat que la motivació de la seva passió primerenca per l’excursionisme, i del muntanyisme en especial, va

ser el coneixement estratègic del territori. També hi va fer referència a la “Nota” introductòria de 1972. És a dir, com una eina de combat, incentivada per Francesc Macià en instaurar-se la Dictadura de Primo de Rivera, adoptada aviat per la Societat d’Estudis Militars, de la qual Coromines formà part. Rere el seu pas per Montpeller (1925-27), quan l’autor abandonà les frisances bèl·liques, penso que els textos llargs, els que narren les excursions fins a 1934, són expansions literàries de joventut, en la línia del gènere de viatges, i que des d’aquella data en endavant no van tenir continuïtat. Els curadors Josep Ferrer i Joan Pujadas aventuren la possibilitat que l’autor tingués la idea de transformar-les en guies excursionistes, la qual cosa no es va materialitzar. Sigui com vulgui, el registre sintètic de les excursions que van seguir i la confecció acumulativa del llistat numerat a les seves agendes, fa pensar, més aviat, en “l’es-
crupolosa disciplina de recerca que Coromines s’autoimposava”. Els registres i els llistats d’itineraris li podien ser molt útils per a referències secundàries dels materials toponomàstics recollits en altres documents, en el benentès que aquests materials no figuren gairebé mai en les narracions peripatètiques.

Pau Alegre